

Tilastotietoa vammaisten henkilöiden työllisyydestä – tarve pohjoismaiselle yhteistyölle

22.10.2025

Tilastot ja määrällinen tutkimus vammaisten henkilöiden asemasta työmarkkinoilla

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Pohjoismainen hyvinvointikeskus järjestivät 2.-3.10.2025 seminaarin, jonka aiheena oli Tilastot ja määrällinen tutkimus vammaisten henkilöiden asemasta työmarkkinoilla. Seminaari liittyi Inklusiivinen työelämä – Pohjolan tulevaisuuskysymys (Ett inkluderande arbetsliv – en framtidsfråga för Norden) -hankkeeseen. Seminaari kutsui koolle pohjoismaisia vammaistutkimuksen asiantuntijoita sekä kansallisia tilastotiedon kerääjiä. Mukana olivat Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen asiantuntijoita, kansallisten tilastokeskusten asiantuntijoita, European Disability Experticen Pohjoismaiden asiantuntijat (European Commission, i.a.), vammaisjärjestöjen edustajia sekä vammaisaktivisteja.

Pohjoismainen hyvinvointikeskus on Pohjoismaiden ministerineuvoston alainen toimielin (NVC (Nordens välfärdscenter) i.a.). Hyvinvointikeskuksen tärkein tehtävä on toimia Pohjoismaiden sosiaalialaan ja kansanterveyteen liittyvän yhteistyön foorumina. Palveluita ja tietoa tuotetaan pääasiassa Pohjoismaiden ministeriöiden ja kansallisten viranomaisten käyttöön. Keskus välittää tietoa ja kokemuksia hyvien käytäntöjen ja suositusten muodossa päätöksentekijöille. Lisäksi Pohjoismainen hyvinvointikeskus rakentaa verkostoja ja kohtaamispaikkoja, yhdistää asiantuntijoita ja toimii sillanrakentajana tutkimuksen ja käytännön välillä.

Keskuksen toimintaa ohjaa Pohjoismaiden sosiaali- ja terveyspolitiikan yhteistyöohjelma (2024–2030), joka painottaa yhdenvertaisuutta, ennaltaehkäisyä ja hyvinvoinnin edistämistä.

Inklusiivinen työelämä – Pohjolan tulevaisuuskysymys -hankkeen tavoitteena on edistää työelämän inklusiivisuutta Pohjoismaissa, jotta henkilöillä, joilla on toimintarajoitteita, olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet työelämäosallisuuteen. Pitkän aikavälin tavoitteena on, että työelämäosallisuuden edistäminen olisi luonteva osa yritysten ja viranomaisten kestävän kehityksen työtä. Hankkeen keskeinen tehtävä on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (CRPD:n) artikla 27:n toteutumisen seuranta. Suomi allekirjoitti sopimuksen 2007, mutta se ratifioitiin vasta 2016 (Suomen YK-liitto, 2015). YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen 27 artikla käsittelee vammaisten henkilöiden oikeutta työhön ja työelämään osallistumiseen yhdenvertaisesti muiden kanssa (Valtioneuvoston asetus vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 27/2016). Artiklan mukaan vammaisilla henkilöillä on oikeus ansaita elantonsa avoimilla työmarkkinoilla ja työympäristössä, joka on esteetön ja saavutettava. Heillä on oikeus valita työnsä vapaasti ja saada oikeudenmukaiset ja suotuisat työolot. Sopimusvaltioiden velvollisuutena on suojella vammaisia henkilöitä syrjinnältä vammaisuuden perusteella kaikissa työhön liittyvissä tilanteissa, kuten rekrytoinnissa, työsuhteen kestossa, urakehityksessä sekä työolosuhteissa. Artikla velvoittaa sopimusvaltiot toteuttamaan toimenpiteitä, jotka edistävät vammaisten henkilöiden työllistymistä ja urakehitystä, tukevat yrittäjyyttä ja itsenäistä ammatinharjoittamista, varmistavat kohtuulliset mukautukset työpaikoilla sekä edistävät ammatillista koulutusta ja uudelleenkoulutusta. Lisäksi valtioiden tulee edistää vammaisten henkilöiden työllistymistä julkisella sektorilla ja varmistaa heidän työoikeuksiensa toteutuminen, mukaan lukien oikeus ammatilliseen järjestäytymiseen.

YK:n yleissopimuksen artikla 27 toteutumisen seurannan lisäksi hankkeessa kerätään ja jaetaan tietoa onnistuneista käytännöistä, mm. tekoälyn ja digitalisaation hyödyntämisestä inklusiivisessa työympäristössä ja edistetään vuoropuhelua viranomaisten, tutkijoiden, elinkeinoelämän ja vammaisjärjestöjen välillä.

Vammaisten henkilöiden työelämäosallisuus Pohjoismaissa

Vammaisten henkilöiden työelämäosallisuus jää monin osin toteutumatta, kuten Pohjoismaisen ministerineuvoston (2025) raportista käy ilmi. Raportti käsittelee haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien työmarkkinaosallisuutta Pohjoismaissa ja tarjoaa konkreettisia, tutkimukseen perustuvia politiikkasuosituksia osallistumisen parantamiseksi. Vaikka Pohjoismaat menestyvät EU-maihin verrattuna paremmin inklusiivisuudessa, merkittäviä haasteita on edelleen, erityisesti nuorten, maahanmuuttajanaisten ja vammaisten henkilöiden kohdalla. Raportti korostaa yksilöllisten ja kokonaisvaltaisten lähestymistapojen merkitystä, mutta huomauttaa, että ne voivat estää skaalautuvien ratkaisujen kehittämistä. Työllistämistoimien tehokkuuden edellytyksiksi nostetaan muun muassa kokonaisvaltaisuus, luottamukseen perustuva vuorovaikutus, työmarkkinakoulutus, osaamisen ja sosiaalisen yhteensopivuuden huomiointi sekä tiivis yhteistyö työnantajien kanssa. Raportti esittää 12 suositusta, jotka jakautuvat neljään teemaan: joustavampi

ja esteisiin keskittyvä järjestelmä, yksilölliset ohjelmat monimutkaisiin haasteisiin, luottamukseen ja motivaatioon perustuva työskentely sekä työnantajien osallistaminen inklusiiviseen työelämään.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen 31 artikla käsittelee tilastoihin ja tutkimukseen liittyviä velvoitteita (Valtioneuvoston asetus vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 27/2016). Artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat keräämään asianmukaista tietoa, mukaan lukien tilastoja ja tutkimustuloksia, jotka auttavat arvioimaan yleissopimuksen täytäntöönpanoa ja tunnistamaan esteitä vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiselle. Kerättävän tiedon tulee olla luottamuksellista, henkilöiden yksityisyyttä kunnioittavaa ja ihmisoikeuksia suojelevaa. Lisäksi valtioiden tulee varmistaa, että kerättyä tietoa käytetään politiikan ja ohjelmien kehittämiseen, jotta vammaiset henkilöt oikeudet toteutuvat täysimääräisesti. Artikla korostaa myös sitä, että tilastotiedot on jaoteltava asianmukaisesti, jotta voidaan seurata vammaisten henkilöiden tilanteen kehitystä eri väestöryhmissä. Tämä edistää näyttöön perustuvaa päätöksentekoa ja tukee yhdenvertaisuuden toteutumista.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista tulee seurata sopimuksen allekirjoittaneissa maissa. Pohjoismaat ovat saaneet 2020-luvulla toistuvasti palautetta siitä, ettei vammaisten henkilöiden työelämäosallisuus toteudu täysimääräisenä, mutta erityisesti siitä, ettei Pohjoismaissa ole tilastotietoa vammaisten henkilöiden lukumääristä eikä varsinkaan tietoa heidän työllisyystilanteestansa. Seminaarin yksi tehtävä olikin keskustella kansallisten tilastokeskusten kanssa sekä pohtia millaista tilastotietoa tarvitaan raportoinnin tueksi. Tavoitteena on, että tämän yhteistyön kautta Pohjoismaat pystyvät täyttämään YK:n yleissopimuksen edellyttämät tilastointivelvoitteensa.

Katja Valkama
HTT, YTM, yliopettaja
SEAMK

Valkama toimii EDE:n Suomen asiantuntijana yhdessä Helsingin yliopiston vammaistutkimuksen professori Hisayo Katsuin kanssa.

Lähteet

European Commission (i.a.). About [EDE]. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/european-disability-expertise/about_en?prefLang=fi

Pohjoismainen ministerineuvosto (2025). Increasing employment among vulnerable groups. https://pub.norden.org/temanord2025-533/

NVC (i.a.). Meistä. https://nordicwelfare.org/fi/om-oss-3/

Suomen YK-liitto (2015). *YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja.* Suomen YK-liitto.

https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Valtioneuvoston asetus vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 27/2016. https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/2016/27 .